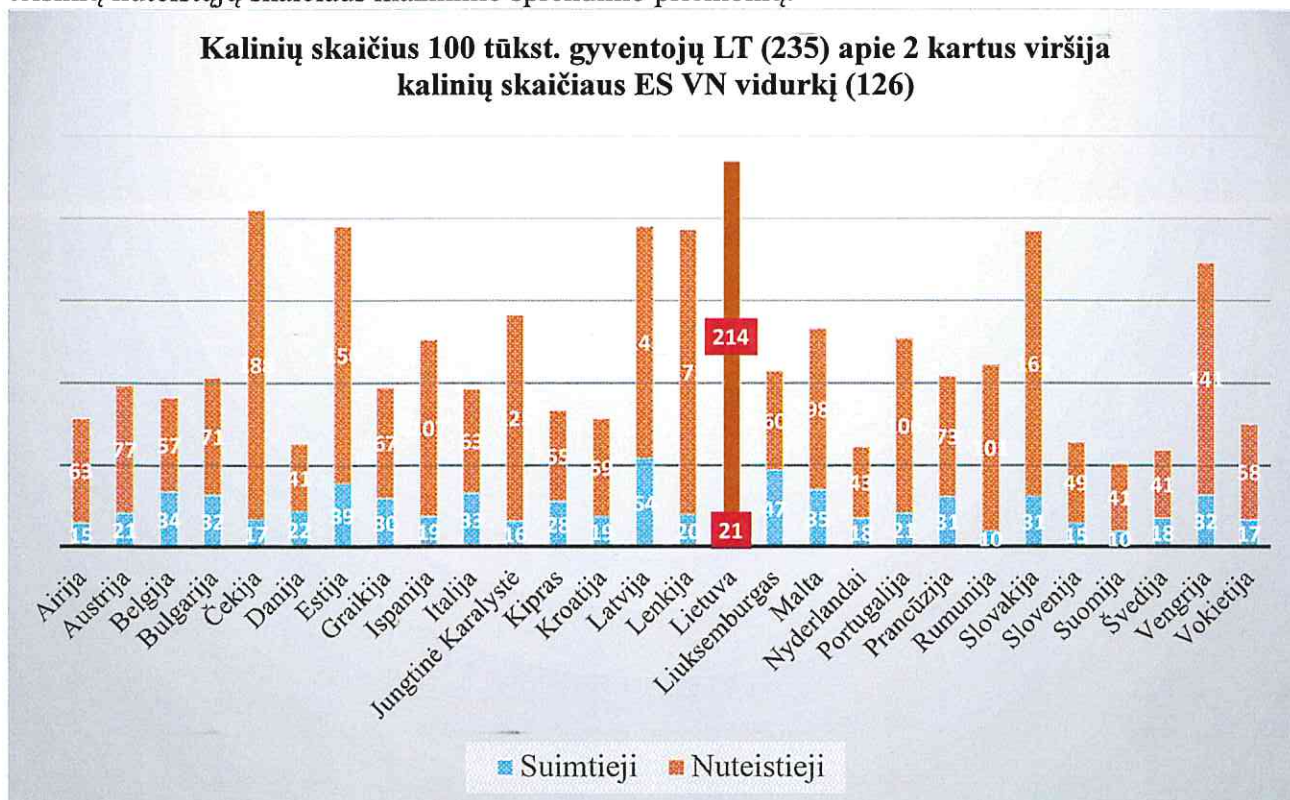

AIŠKINAMASIS RAŠTAS

DĖL BAUDŽIAMOJO KODEKSO 42, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 55, 67, 70, 71, 74, 75, 82, 85, 92 IR 243 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO, BAUSMIŲ VYKDYMO KODEKSO PAKEITIMO ĮSTATYMO, BAUDŽIAMOJO PROCESO KODEKSO 309, 339, 342, 353, 354, 357, 358, 360, 361, 362 IR 364 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO, PROBACIJOS ĮSTATYMO NR. XI-1860 PAKEITIMO ĮSTATYMO, SUĖMIMO VYKDYMO ĮSTATYMO NR. I-1175 2, 6, 7, 8, 12, 17, 20, 22, 27, 30, 32, 36, 40 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR 43 STRAIPSNIO PRIPAŽINIMO NETEKUSIU GALIOS ĮSTATYMO IR PATAISOS PAREIGŪNŲ VEIKLOS ĮSTATYMO NR. XIII-1387 4 IR 10 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR 5 STRAIPSNIO PRIPAŽINIMO NETEKUSIU GALIOS ĮSTATYMO PROJEKTŲ

1. Įstatymų projektų rengimą paskatinusios priežastys, parengtų projektų tikslai ir uždaviniai:

Lietuvoje kalinių (suimtųjų ir nuteistųjų, laikomų tardymo izoliatoriuje ir pataisos įstaigoje) skaičius (235), tenkantis 100 tūkst. gyventojų yra apie du kartus didesnis, nei visų ES valstybėse narių vidurkis (126) ir Lietuva yra lyderė pagal kalinių, tenkančių 100 tūkst. gyventojų skaičių visoje ES. Be to, atkreiptinas dėmesys, kad suimtų skaičius (21) Lietuvoje 100 tūkst. gyventojų yra net mažesnis, nei daugumoje ES valstybių, todėl laisvės atėmimo bausmę atliekančių nuteistųjų, tenkančių 100 tūkst. Lietuvos gyventojų, skaičius dar labiau skiriasi nuo ES vidurkio. Tai lemia poreikį ieškoti teisinių nuteistųjų skaičiaus mažinimo sprendimo priemonių.

ES valstybėse su laisvės atėmimu susijusios bausmės taikomos daug rečiau, nei Lietuvoje, pavyzdžiui: Vokietijoje – 5,4 proc. nuteistųjų, Danijoje – 6,8 proc. nuteistųjų, Anglijoje ir Velse – 7,5 proc. nuteistųjų, Lenkijoje – 9,2 proc. nuteistųjų, Vengrijoje – 11,6 proc. nuteistųjų, Prancūzijoje – 17,8 proc. nuteistųjų, Nyderlandų Karalystėje – 23 proc. nuteistųjų. Tuo tarpu Lietuvoje šios bausmės taikomos apie 31 proc. nuteistųjų.

Tai, kad Lietuvos baudžiamoji politika yra labai griežta, rodo ir tas faktas, kad Lietuvos pataisos įstaigose daugiau kaip pusę (**51,5 proc.**) nuteistųjų atlieka ilgesnes, nei 5 m. laisvės atėmimo bausmes. ES valstybėse ilgesnes, nei 5 m. laisvės atėmimo bausmes atlieka ženkliai mažiau

nuteistųjų, pavyzdžiui: Lenkijoje – 14,3 proc., Nyderlandų Karalystėje – 21,9 proc., Danijoje – 24,4 proc., Prancūzijoje – 25,9 proc., Anglijoje ir Velse – 30,2 proc., Vengrijoje – 33,7 proc., Estijoje – 37,2 proc.¹

Pažymėtina ir tai, kad nuo 2012 m., keičiant Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą (toliau – BK), baudžiamoji politika buvo orientuojama tik į griežtesnes bausmes, išskyrus kai kurias išimtis. Pavyzdžiui:

– 2015 m. kovo 19 Lietuvos Respublikos Seimui priėmus BK 75 str. pakeitimus ir praplėtus bausmės vykdymo atidėjimo taikymo ribas, t. y. numaćius galimybę šį institutą taikyti ir asmenis, nuteistiems už sunkius nusikaltimus ne daugiau kaip ketveriems metams², pataisos įstaigose nuteistųjų skaičius gan ženkliai sumažėjo (asmenų, nuteistų 3-5 metų trukmės laisvės atėmimo bausme nuo 2015 m. sausio 1 d. iki 2018 m. sausio 1 d. sumažėjo net 46 proc.). Tačiau minėtas BK 75 str. pakeitimas 2017 m. rugsėjo 28 d. buvo panaikintas³ ir artimiausius kelis metus galima tikėtis, kad asmenų, nuteistų 3-5 metų trukmės laisvės atėmimo bausme, skaičius pataisos įstaigose tik didės.

– 2017 m. sausio 1 d. įsigaliojo BK pakeitimai, kuriuose numatyta atsakomybė asmenims, kurie vairavo kelių transporto priemonę arba mokė praktinio vairavimo būdami apsvaigę nuo alkoholio, kai kraujyje buvo daugiau negu 1,5 promilės alkoholio⁴. Už šį nusikaltimą arešto bausmė 2017 m. taikyta 475 asmenims. Per 2018 m. 9 mėn. policija nustatė 16 proc. daugiau asmenų, įtariamų kelių transporto eismo saugumo taisyklių pažeidimu (per 2017 m. 9 mėn. buvo nustatyti 3057 tokie asmenys, o per 2018 m. 9 mėn. – 3542⁵). Pastebima ir asmenų, nuteistų trumpalaikėmis bausmėmis, skaičiaus didėjimo tendencija. Vien per 2017 m. tokių asmenų skaičius padidėjo apie 54 proc. Šio skaičiaus didėjimą taip pat lėmė minėti BK pakeitimai, numatantys baudžiamąją atsakomybę asmenims, kurie vairavo kelių transporto priemonę arba mokė praktinio vairavimo būdami apsvaigę nuo alkoholio. Už šį nusikaltimą terminuotas laisvės atėmimas 2017 m. taikytas 189 asmenims⁶. Artimiausius kelis metus galima tikėtis, kad asmenų, nuteistų trumpomis bausmės (iki 1 m.) skaičius, tik didės.

– 2012 m. įsigaliojo Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas Nr. XI-1425. Šiuo įstatymu smurtas artimoje aplinkoje buvo priskirtas prie visuomeninę reikšmę turinčių veikų. Ikiteisminio tyrimo institucijos, gavusios informaciją apie tokią veiką arba patys nustatę smurto artimoje aplinkoje įvykį, privalo pradėti ikiteisminį tyrimą. Tai lėmė 30 kartų padidėjusį asmenų, atvykstančių atlikti arešto bausmės už fizinio skausmo sukėlimą ar nežymų sveikatos sutrikdymą, skaičių (2010-2011 m. šią bausmę atlikdavo 18-20 asmenų, o 2017 m. – 567).

Dideliam nuteistųjų skaičiui pataisos įstaigose Lietuvoje įtakos taip pat turi ir BK nustatytos bausmių keitimo taisyklės. Pavyzdžiui, viešieji darbai gali būti keičiami tik bauda arba areštu (BK 46 str. 7 d.); bauda gali būti keičiama tik areštu (BK 47 str. 8 d.); laisvės apribojimas gali būti keičiamas tik areštu (48 str. 10 d.). Atsižvelgiant į minėtas nuostatas, arešto bausmės atlikti papildomai į pataisos įstaigą atvyksta 600-700 nuteistųjų, t. y. apie 29 proc. nuo visų nuteistųjų, atvykstančių atlikti arešto bausmės, kas taip pat turi įtakos Lietuvos „lyderystei“ ES pagal kalinių skaičių 100 tūkst. gyventojų.

Priemonės, turėjusios padėti mažinti įkalintųjų skaičių Lietuvoje:

- bausmės vykdymo atidėjimas (BK 75 ir 92 str.);
- lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigos (Bausmių vykdymo kodekso (toliau – BVK) 157 str.).

¹ Europos Tarybos Bausmių taikymo ir vykdymo statistikos ataskaita SPACE I, Lentelė Nr. 7.2., 2016, p. 94. Prieiga per internetą: <http://wp.unil.ch/space/files/2018/03/SPACE-I-2016-Final-Report-180315.pdf>

² 2015-03-19 Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 27, 39, 39, 55, 56, 60, 62, 75, 179 ir 187 straipsnių pakeitimo įstatymas Nr. XII-1554

³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 43, 47, 54, 62, 64, 68¹, 68², 71, 75, 902, 226 ir 227 straipsnių pakeitimo įstatymas Nr. XII-1554

⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 47, 176, 220, 221, 272, 273, 281, 284 straipsnių pakeitimo įstatymas Nr. XII-1871

⁵ https://www.ird.lt/lt/paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-paslaugos/ataskaitos-l/nusikalstamumo-ir-ikiteisminiu-tyrimu-statistika-l/view_item_datasource?id=7473&datasource=28088

⁶ Teismų veiklos apžvalga. 2017 m. <http://www.teismai.lt/data/public/uploads/2018/04/galutine-ataskaita-10.pdf>

Pritaikius bausmės vykdymo atidėjimo institutą, realią terminuotą laisvės atėmimo bausmę atvyksta atlikti apie 26 proc. mažiau nuteistųjų. Bet, net ir įvertinus bausmės vykdymo atidėjimo taikymo praktiką, terminuotos laisvės atėmimo bausmės taikymas išlieka tarp 3 dažniausiai taikomų baudžiamosios atsakomybės formų (bauda skiriama apie 32,2 proc. nuteistųjų, laisvės apribojimas – 21,8 proc., terminuotas laisvės atėmimas – 18,2 proc., areštas – 12,9 proc., laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimas – 8,8 proc., viešieji darbai – 6,2 proc., laisvės atėmimas iki gyvos galvos – 0,02 proc.). Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų instituto taikymas taip pat tik mažėja: 2013 m. nuo visų iš pataisos įstaigų paleistų asmenų skaičiaus, lygtinai paleisti nuteistieji sudarė apie 34,4 proc., 2014 m. – apie 31 proc., 2015 m. – apie 31 proc., 2016 m. – apie 30,2 proc., 2017 m. – apie 25,6 proc., per 2018 m. I pusmetį – apie **20,9** proc. Taigi, minėtos priemonės tik maža dalimi prisideda prie įkalintųjų skaičiaus mažinimo.

Europos komitetas prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (toliau – CPT) savo vizitų ataskaitose Lietuvoje pažymi, kad turi būti didinamos įkalintų asmenų bendravimo su išoriniu pasauliu galimybės. Nors BVK įtvirtina įvairių priemonių nuteistiesiems bendrauti su artimaisiais ne tik jiems būnant pataisos įstaigoje, bet ir trumpam iš jos išvykus (BVK 104, 130, 154 str.), tačiau daugelio šių teisių suteikimas iš esmės priklauso tik nuo pataisos įstaigos diskrecijos teisės leisti arba neleisti pasinaudoti minėtomis teisėmis. Atsižvelgiant į tai, praktikoje minėtos teisės nuteistiesiems suteikiamos pakankamai retai.

Teikiami projektai parengti įgyvendinant Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plano, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. kovo 13 d. nutarimu Nr. 167, 5.4.6 papunktyje (patobulintų (bausmės vykdymo atidėjimo, lygtinio paleidimo ir mediacijos institutų) ir naujų laisvės atėmimo alternatyvų (elektroninių priemonių, naujų socialinių ryšių palaikymo galimybių ir kt.) platesnis panaudojimas, siekiant sumažinti realaus laisvės atėmimo bausmės taikymą) numatytas priemonės, Europos komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą 2016 m. rugsėjo 5 – 15 d. vizito Lietuvoje ataskaitoje pateiktas rekomendacijas.

Teikiamų projektų tikslai:

- išplėsti su laisvės atėmimu nesusijusių baudžiamosios atsakomybės formų (bausmių, probacijos, baudžiamojo ir auklėjamojo poveikio priemonių) taikymą asmenims, padariusiems nusikalstamas veikas;

- optimizuoti baudžiamosios atsakomybės formų įgyvendinimą, kad nuteistųjų resocializacija būtų veiksminga ir mažintų jų nusikalstamų veikų recidyvą.

Projektų uždaviniai:

- sudaryti teisinės prielaidas dažniau taikyti su laisvės atėmimu nesusijusias baudžiamosios atsakomybės formas (pvz., viešuosius darbus, laisvės apribojimą, bausmės vykdymo atidėjimą) ir lygtinį paleidimą iš pataisos įstaigos;

- įtvirtinti nuteistųjų socialinę reabilitaciją gerinančias priemones;

- įtvirtinti aiškius kriterijus, kuriais remiantis būtų priimtinėjami sprendimai dėl laisvės atėmimo bausmės atlikimo sąlygų pakeitimo (jų griežtinimo arba švelninimo);

- tarpusavyje suderinti BK, BVK, Baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK), Probacijos įstatymo (toliau – PĮ), Suėmimo vykdymo įstatymo (toliau – SVĮ), Pataisos pareigūnų veiklos įstatymo (toliau – PPVĮ) ir Administracinių nusižengimų kodekso (toliau – ANK) nuostatas.

2. Įstatymų projektų iniciatoriai (institucija, asmenys, ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai:

Projekto iniciatorius ir rengėjas – Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija.

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami įstatymų projektuose aptarti teisiniai santykiai:

BK nenumato galimybės skirti kartu su bausme baudžiamojo poveikio priemonės – įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą (BK 42 str.).

Pagal BK 46 str. 1 d. viešųjų darbų bausmė vykdoma tik tuo atveju, jeigu asmuo sutinka, tačiau toks sutikimas turėtų būti gaunamas skiriant bausmę, kad teismui nereikėtų vėliau papildomai

spręsti klausimo dėl viešųjų darbų bausmės pakeitimo kita, jei nuteistasis nesutinka vykdyti viešųjų darbų. Analogiška nuostata įtvirtinta ir dėl baudžiamojo poveikio priemonės – nemokamų darbų.

BK 46 str. 5 d. numatyta, kad asmeniui, dėl objektyvių priežasčių negalint atlikti viešųjų darbų, teismas gali atleisti jį nuo bausmės, vietoj jos paskirdamas tik vieną baudžiamojo poveikio priemonę, t. y. riboja galimybes skirti kelias baudžiamojo poveikio priemones, jei teismas manytų, kad jos kartu galėtų būti naudingos nuteistojo elgesio pokyčiams. Be to, nepilnamečiams, atleidžiamiems nuo bausmės, teismas taip pat turi skirti baudžiamojo poveikio priemones, nors jiems turėtų būti taikytinos auklėjamojo poveikio priemonės.

BK 46 str. 7 d., ir 47 str. numatyta, kad asmeniui, vengiančiam atlikti viešuosius darbus arba savo noru sumokėti baudą, šios bausmės keičiamos areštu, kai BK numato ir kitų, bausmių rūšių, į kurias pakeitus viešuosius darbus, galėtų būti pasiekti bausmių tikslai, asmens neizoliuojant nuo visuomenės (pvz., laisvės apribojimo bausmė).

BK 48 str. 1 ir 2 d numatytas sąrašas draudimų ir įpareigojimų, kurie gali būti skiriami laisvės apribojimu nuteistiems asmenims. Nors minėtas straipsnis numato galimybę skirti ir kitų, baudžiamajame įstatyme nenumatytų draudimų ir įpareigojimų, tačiau teismai dažniausiai apsiriboja tik sąraše nurodytais draudimais ir įpareigojimais.

BK 48 str. 9 d. numatyta, kad asmeniui, dėl objektyvių priežasčių negalint atlikti laisvės apribojimo bausmės, teismas gali atleisti jį nuo bausmės, vietoj jos paskirdamas tik vieną baudžiamojo poveikio priemonę, t. y. riboja galimybes skirti kelias baudžiamojo poveikio priemones, jei teismas manytų, kad jos kartu galėtų būti naudingos nuteistojo elgesio pokyčiams. Be to, nepilnamečiams, atleidžiamiems nuo bausmės, teismas taip pat turėtų skirti baudžiamojo poveikio priemones, nors jiems taikytinos auklėjamojo poveikio priemonės.

BK 48 str. nenumato galimybės teismui pakeisti draudimus ir įpareigojimus laisvės apribojimo bausme nuteistiems asmenims ar skirti papildomų draudimų ar įpareigojimų, jei vykdančią šią bausmę paaiškėtų, kad kiti (ar papildomi) draudimai ir įpareigojimai darytų didesnę teigiamą įtaką nuteistojo elgesiui;

BK 49 str. nustatyta, kad areštas atliekamas areštinėje. Tačiau faktiškai asmenys tokią bausmę atlieka pataisos įstaigose ir papildomai steigti atskiras areštines būtų neracionalu. Be to minėtame straipsnyje nustatyta, kad paskirtą iki 45 parų arešto bausmę nuteistajam gali būti leidžiama atlikti jo poilsio dienomis. Toks bausmės atlikimo būdas iš esmės neįgyvendina bausmei nustatytų bausmės tikslų, o yra tik papildoma našta šią bausmę vykdančioms pataisos įstaigoms, t. y. vykdančią itin dažną tokių asmenų priėmimą į pataisos įstaigas ir išleidimą iš jų, tokių asmenų kratas ir t.t.

Pagal BK 50 str. 3 d. ir 51 str. teismas turi nustatyti, kokioje pataisos įstaigoje (pataisos namuose, atviroje kolonijoje, kalėjime) nuteistasis turės atlikti bausmę, nors tai jau bausmės vykdymo aspektas, nustatytinas BVK.

Pagal BK 55 str. nuostatas, asmeniui, tik pirmą kartą teisiamam už neatsargų arba nesunkų ar apysunkį tyčinį nusikaltimą teismas paprastai turėtų skirti su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes. Tačiau BK numato ir kitų su įkalinimu nesusijusių baudžiamosios atsakomybės formų, kurios galėtų būti taikomos nuteistajam ir prisidėtų prie bausmės tikslų įgyvendinimo, nuteistųjų skaičiaus pataisos įstaigose mažinimo, pvz., probacija – bausmės vykdymo atidėjimas. Be to, arešto bausmė taikoma ir asmenims, padariusiems baudžiamuosius nusižengimus, tačiau minėtame straipsnyje nustatyta taisyklė baudžiamųjų nusižengimų atveju netaikytina.

BK 67 str. nenumato galimybės kartu su bausme skirti baudžiamojo poveikio priemonę – įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą.

BK 74 str. nustatyta, kad asmeniui, kuris vengia įvykdyti jam paskirtą baudžiamojo poveikio priemonę (išskyrus turto konfiskavimą), teismas bausmę vykdančios institucijos teikimu gali paskirti bausmę pagal BK 243 str. (vengimas atlikti su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes arba baudžiamojo poveikio priemones). Tačiau pažymėtina, kad bausmė šiuo atveju skiriama ne pagal bausmę vykdančios institucijos teikimą, o baudžiamojo proceso metu surinktus ir teisme išnagrinėtus įrodymus dėl nusikalstamos veikos padarymo.

BK 75 ir 92 str. nenumato galimybės atidėti bausmės vykdymą areštu nuteistiems asmenims, arba iš dalies atidėti terminuotą laisvės atėmimą. Be to, BK 75 str. numatytas sąrašas pareigų, kurios

gali būti skiriamos nuteistiesiems, atidedant jiems terminuotos laisvės atėmimo bausmės vykdymą. Nors minėtas straipsnis numato galimybę skirti ir kitų, baudžiamajame įstatyme nenumatytų pareigų, tačiau teismai dažniausiai apsiriboja tik sąraše nurodytomis.

Pagal BK 243 str. nuteistiesiems, vengiantiems atlikti su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes (pvz., viešuosius darbus, laisvės apribojimą, sumokėti baudą), BK numato galimybę šias bausmes pakeisti griežtesnėmis (BK 46, 47 ir 48 str.), tad BK 243 str. numatyta atsakomybė tokiems asmenims yra perteklinė.

BVK 18 str. numatyta, kad viešųjų darbų bausmę vykdo probacijos tarnybos. Tačiau šiame procese dalyvauja ir policija, vykdydama nuteistųjų viešųjų darbų bausmę, kurių buvimo vieta nežinoma, paiešką. Be to, 5 probacijos tarnybos buvo reorganizuotos į vieną tarnybą, tad atitinkamai tikslintinos ir kitos BVK nuostatos, kuriose šios tarnybos yra minimos.

BVK 19 str. numatyta, kad policija kontroliuoja nuteistiesiems, kuriems paskirta laisvės apribojimo bausmė, paskirtų įpareigojimų ir draudimų vykdymą, kai pagal BPK 342 str. laisvės apribojimą vykdanči institucija – probacijos tarnyba.

BVK 20 ir 50 str. nustatyta, kad arešto bausmę vykdo areštinės, nors, kaip jau minėta dėl BK nuostatų, šią bausmę faktiškai vykdo pataisos įstaigos.

BVK 39 str. 1 d. ir 46 str. 1 d. dubliuoja BPK nuostatas (BPK 342 str.). Be to, nuosprendžio pateikimo vykdyti tvarkos nustatymas – BPK reguliavimo sritis.

BVK 43 str. 1 d. nustatyta, kad viešųjų darbų bausmę vykdanči institucija: nustato bausmės atlikimo vietą ir parenka nuteistajam darbą; kontroliuoja, kaip nuteistasis atlieka bausmę; kontroliuoja, ar darbdavys laikosi nustatytų pareigų; teikia policijai reikalingus duomenis nuteistųjų, kurių buvimo vieta nežinoma, paieškai; sudaro sutartis su darbdaviais, pas kuriuos atliekama viešųjų darbų bausmė; atlieka kitas BVK nustatytas pareigas. Tačiau vykdant viešųjų darbų bausmę, ją vykdančiai institucijai būtina turėti papildomų teisių, kad bausmės vykdymas būtų efektyvus, pavyzdžiui, teisę kviešti nuteistąjį atvykti, teisę gauti informaciją iš kitų įstaigų, organizacijų, teisę tvarkyti nuteistųjų asmens duomenis, teisę lankytis viešųjų darbų atlikimo vietose, užtikrinti asmens duomenų konfidencialumą ir kt.. BVK 48 str. nustatytas iš esmės analogiškas teisinis reguliavimas kaip ir BVK 43 str. dėl probacijos tarnybos teisių ir jis, atsižvelgiant į paminėtas priežastis dėl BVK 43 str. 1 d., taip pat turėtų būti tikslinamas.

BVK 44 str. numatyta, kad darbdavys turi pranešti apie teismo nuosprendžio gavimą dėl viešųjų darbų bausmės vykdymo nuteistajam. Tačiau, atsižvelgiant 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo, darbdaviui teismo nuosprendis neturėtų būti teikiamas.

Pagal BVK 51 str. nuteistieji, kuriems paskirtas areštas, po nuosprendžio įsiteisėjimo turi būti suimami ir pristatomi į bausmės atlikimo vietą. Tik poilsio dienomis areštą atliekantys nuteistieji turi savarankiškai atvykti bausmės.

Pagal BVK 52 str. pirmą kartą arešto bausmę atliekantys nuteistieji turi būti atskirai laikomi nuo nuteistųjų, anksčiau atlikusių arešto arba laisvės atėmimo bausmes, buvę ir esami politikai, teisėsaugos, teismų, teisėsaugos, teismų, prokuratūros, kontrolės, valdžios ir valdymo institucijų pareigūnai, kuriems pirmą kartą paskirta arešto bausmė; neįgalieji, kuriems nustatytas 0–40 procentų darbingumo lygis arba didelių ar vidutinių specialiųjų poreikių lygis, ir asmenys, sergantys somatinėmis ligomis, kurių sąrašą nustato sveikatos apsaugos ministras. Dalies šių asmenų atskiras laikymas, pvz., pirmą kartą ir anksčiau jau atlikusių bausmę, yra netikslingas.

BVK 53 str. nuteistųjų areštu pataisos priemonėmis įvardintos arešto bausmės atlikimo režimas ir socialinė rehabilitacija. Iš esmės ši nuostata deklaratyvi, kadangi bausmės atlikimo režimas ir socialinės rehabilitacijos vykdymas reglamentuotas kituose BVK straipsniuose (pvz., 54, 55, 56, 57 str.).

BVK 54 ir 55 str. str. numatyta, kad nuteistiesiems areštu leidžiama turėti maisto produktų, būtiniausių reikmenų ir kitų daiktų, nors jie bausmę atlieka tik labai trumpą laiką. Taip pat minėtame straipsnyje numatytas pakankamai ilgas laikas tokių nuteistųjų laisvalaikiui, kas sumažina bausmės poveikį tokiems nuteistiesiems.

BVK 58 ir 136 str. nustato, kokias funkcijas vykdo areštinės ir pataisos įstaigos psichologinė tarnyba. Tačiau minėti aspektai, kaip įstaigos vidaus administravimo dalykas, nepriskirtini BVK reguliavimo sričiai.

BVK 59 str. numato poilsio dienomis atliekamo arešto ypatumus.

BVK 60 str. ir 61 str. nustato paskatinimo priemonių ir nuobaudų taikymo nuteistiesiems areštu tvarką. Kadangi arešto bausmė, kaip jau minėta, vykdoma labai trumpą laiką, šių priemonių taikymas nuteistojo elgesiui iš esmės poveikio neturi.

BVK 62 str. nustato, kad pataisos įstaiga gali vykdyti kelių rūšių pataisos įstaigų funkcijas ir kardomąjį kalinimą. Ši nuostata dalinai riboja galimybes efektyviai išnaudoti pataisos įstaigų patalpas ir racionaliai naudoti lėšas bausmių vykdymo sistemai išlaikyti.

BVK 63 str. nustatyta, kad pataisos įstaigos rūši, kurioje bus atliekama bausmė, nuteistajam nustato teismas.

BVK 64 str. nustato, kad didžiausią pataisos įstaigose laikomų asmenų skaičių turėtų nustatyti Teisingumo ministerija, kai už naujų pataisos įstaigų statybą, nuteistųjų paskirstymą po pataisos įstaigas yra atsakingas KD.

BVK 69 str. gan abstrakčiai nurodyta, kada leidžiama nuteistąjį perkelti iš vienos pataisos įstaigos į kitą – kitų išimtinų aplinkybių, dėl kurių toliau laikyti nuteistąjį toje pačioje įstaigoje negalima. Taip pat BVK stokojama aiškių sąlygų dėl nuteistųjų perkėlimo į pusiaukelės namus ir atvirą koloniją.

BVK 71 str. nustato, kad pataisos namuose laisvės atėmimo bausmę atlieka pilnamečiai nuteistieji, kuriems teismas nustatė atlikti laisvės atėmimo bausmę pataisos namuose.

BVK 75 str. nustatyta, kad drausmės grupei priskirti nuteistieji turi teisę apsipirkti pataisos įstaigos parduotuvėje. Taip pat šio straipsnio nuostatos įpareigoja nuteistuosius drausmės grupėje laikyti užrakintus gyvenamosiose patalpose.

BVK 77 str. nustatyta, kad nepilnamečiai turėtų bausmę atlikti tik nepilnamečių pataisos namuose, nors tokiuose pataisos namuose kartu galėtų būti laikomi ir kiti nuteistieji (atskiriant nuo nepilnamečių), kad būtų racionaliau išnaudotos pataisos įstaigų patalpos.

BVK 86 str. kalėjimo drausmės grupėje laikomiems nuteistiesiems pasimatymai iš viso nenumatyti. Atsižvelgiant į tai, kad Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos kontekste nepagrįstų ribojimų nuteistiesiems (nepriklausomai nuo jo elgesio) pasimatyti su artimaisiais prilygsta šių asmenų kankinimui, nurodytą teisinį reguliavimą būtina tobulinti, numatant teisę pasimatyti ir kalėjimo drausmės grupės sąlygomis laikomiems nuteistiesiems.

BVK nenumato konkrečių sąlygų dėl nuteistųjų perkėlimo iš kalėjimo į pataisos namus ir perkeltųjų grąžinimo atgal į kalėjimą.

Pagal BVK 90 str. atvirose kolonijose laisvės atėmimo bausmę atlieka už neatsargius ir nesunkius tyčinius nusikaltimus nuteisti pilnamečiai asmenys, kuriems teismas nustatė bausmę atlikti atvirose kolonijose.

BVK 91 str. nustatyti bausmės atlikimo atviroje kolonijoje ypatumai, apribojantis tam tikras nuteistųjų teises, kurios galėtų prisidėti prie efektyvesnio bausmės vykdymo, pvz., nuteistieji praranda anksčiau turėtą darbą, negali apsilankyti pas artimuosius, nors turi teisę parvykti į namus ir kt.

Pagal BVK 92 str. nuostatas visi nuteistieji, net ir už bausmės atlikimo režimo pažeidimus drausmės grupėje esantys nuteistieji, turi teisę įsigyti maisto produktų, kitų daiktų.

Pagal BVK 101 str. nuteistiesiems teisinė pagalba gali būti teikiama iš esmės tik advokatams lankantis pas nuteistuosius, kai tokia pagalba iš advokatų galėtų būti teikiama ir kitomis alternatyviomis priemonėmis (pvz., telefonu). Be to, nuteistųjų bendravimo su advokatais tvarką tikslinga suvienodinti su suimtiesiems nustatyta tvarka, pagal kurią skambučiai advokatams yra neribojami.

BVK 104, 130 ir 154 str. nustatyta, kad pataisos įstaigos direktorius gali nuteistajam suteikti trumpalaikę išvyką (iki 3 parų) ar leisti atostogų metu parvykti į namus, suteikti teisę be sargybos (palydos) dienos metu išvykti iš pataisos įstaigos darbo, mokymosi ar dalyvavimo socialinės reabilitacijos priemonėse tikslais. Kadangi šių teisių suteikimas priklauso tik nuo pataisos įstaigos

vadovo valios, tikslinga, apribojant jo diskrecijos teisę, nustatyti konkrečias sąlygas ir kriterijus, kuriuos atitinkantiems nuteistiesiems minėtos teisės turėtų būti suteikiamos.

BVK 110 str. nustatyta pareiga nuteistiesiems tausoti pataisos įstaigos, o jeigu nuteistasis mokosi, – ir švietimo ar profesinio mokymo įstaigos turtą. Taip pat minėtame straipsnyje nustatyti draudimai nuteistiesiems įsigyti, gaminti, platinti ar vartoti narkotines, psichotropines ar kitas psichiką veikiančias medžiagas, bet koku būdu įgyti ar perleisti kitų suimtųjų ar nuteistųjų, tiek valstybės turtą kitiems asmenims. Iš esmės analogiška pareiga ir draudimai nustatyti ir suimtiesiems (SVĮ 32 str.). Už minėtų pareigų ir draudimų nevykdymą nuteistajam ir suimtajam taikomos nuobaudos, nustatytos BVK ir SVĮ, kai tuo pačiu metu gali būti taikomos ir administracinės nuobaudos (ANK 71, 115, 137, 485 str.).

Pagal BVK 136 str. nuostatas, nuteistųjų socialinę reabilitaciją turi organizuoti pataisos įstaigų administracija, o valstybės ir savivaldybių institucijos, nevyriausybinės organizacijos, religinės bendruomenės ir bendrijos, jų nariai, kiti fiziniai ir juridiniai asmenys tik turi teisę dalyvauti šiame procese. Tačiau socialinės reabilitacijos organizavimo funkcija priskirtina KD, kaip metodinio vadovavimo pataisos įstaigoms centrui, pataisos įstaigos atsakingos už jos tinkamą vykdymą. Be to, siekdamos efektyvios resocializacijos, pataisos įstaigos turi aktyviai veikti ir kviesti nevyriausybines organizacijas, religines bendruomenes ir bendrijas, jų narius, kitus fizinius ir juridinius asmenis dalyvauti socialinės reabilitacijos vykdyme, o ne laukti, kol minėtos organizacijos pasinaudos joms suteikta teise.

Pagal BVK 137¹ str. pataisos įstaigos planuoja nuteistojo perkėlimą tik į pusiauinkelės namus, kai pagal BVK nuostatas gali būti perkeliamas ir į kitas švelnesnio režimo įstaigas (pvz., atvirą koloniją).

BVK 140 ir 141 str. nustatytos iš esmės abstrakčios sąlygos dėl nuteistųjų skatinamo: iniciatyvus ir aktyvus dalyvavimas įgyvendinant socialinės reabilitacijos priemones, stropus darbas ir geri mokymosi rezultatai, kas sudaro prielaidas subjektyviai priimti sprendimus dėl skatinimo priemonių taikymo. Be to, šiame straipsnyje numatyta skatinimo priemonė – premija už geriausiu darbo rezultatus – praktikoje nenaudojama.

BVK 142 str. numatyta galimybė skirti nuteistajam nuobaudą – perkėlimą į kamerų tipo patalpas iki penkiolikos parų, o nepilnamečių nuteistųjų – iki dešimties parų, iš esmės už bet kokią bausmės atlikimo režimo reikalavimų pažeidimą. Atsižvelgiant į tai, kad minėta nuobauda yra susijusi su didesniu nuteistojo teisių ir laisvių suvaržymu, tokia nuobauda turėtų būti taikoma tik sistemingai arba itin piktybiškai pažeidusiems režimą. Taip pat minėtame straipsnyje numatyta nuobauda – nuteistųjų perkėlimas į kamerų tipo patalpas nuo 15 parų iki 6 mėn. Tai pakankamai ilgas nuobaudos vykdymo laikas, kurios metu maksimaliai suvaržomos nuteistojo teisės ir laisvės, ypatingai bendravimas su artimaisiais, kas gali prisidėti prie neigiamo bausmės atlikimo efekto – nuteistojo socialinių ryšių su artimaisiais praradimo.

BVK 145 straipsnyje nustatyta, kad nuteistieji, atliekantys nuobaudą kamerų tipo patalpose laikomi po vieną, o jei nėra tokios galimybės, – po du. Tačiau pažymėtina, kad pataisos įstaigose vienviečių arba dviviečių kamerų tipo patalpų yra tik nedidelė dalis, todėl, laikant po vieną ar kelis nuteistuosius didesnėse kamerų tipo patalpose neracionaliai panaudojamos pataisos įstaigų patalpos.

BVK 157-164 str. nustatytos lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų taikymo sąlygos. Pagal jas, lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigų gali būti taikomas nuteistiesiems, kurie vykdo individualiame socialinės reabilitacijos plane numatytas priemones, yra pateikę Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisijai prašymus lygtinai paleisti iš pataisos įstaigos ir kurių nusikalstamo elgesio rizika žema ir (ar) pažanga mažinant nusikalstamo elgesio riziką sudaro pagrindą manyti, kad jie laikysis įstatymų ir nenusikals. Teikti prašymus lygtinai paleisti iš pataisos įstaigos nuteistieji gali ne anksčiau kaip likus mėnesiui iki laiko, kai jie faktiškai bus atlikę šią minimalią paskirtos laisvės atėmimo bausmės dalį: 1) vieną trečdalį paskirtos laisvės atėmimo bausmės, bet ne mažiau kaip keturis mėnesius, – nuteistieji už dėl neatsargumo padarytus nusikaltimus, kuriems paskirta bausmė neviršija šešerių metų, kiti nuteistieji, kuriems paskirta bausmė neviršija trejų metų laisvės atėmimo, taip pat nepilnamečiai; 2) pusę paskirtos laisvės atėmimo bausmės – nuteistieji už dėl neatsargumo padarytus nusikaltimus, kuriems paskirta bausmė viršija šešerius metus, taip pat kiti nuteistieji,

kuriems paskirta bausmė viršija trejus metus laisvės atėmimo, bet neviršija dešimties metų laisvės atėmimo; 3) du trečdalius paskirtos laisvės atėmimo bausmės – nuteistieji, kuriems paskirta bausmė viršija dešimt metų laisvės atėmimo, bet neviršija penkiolikos metų laisvės atėmimo; 4) tris ketvirtadalius paskirtos laisvės atėmimo bausmės – nuteistieji, kuriems paskirta bausmė viršija penkiolika metų laisvės atėmimo, bet neviršija dvidešimt penkerių metų laisvės atėmimo. Taikant lygtinį paleidimą iš pataisos įstaigų pagal paminėtas sąlygas, šio instituto taikymas kasmet tik mažėja.

BVK 182 str. tik fragmentiškai reglamentuoja pagalbos iš pataisos įstaigų paleidžiamiesiems nuteistiesiems suteikimą, todėl, siekiant palengvinti nuteistųjų integracijos į visuomenę procesą, tikslinga aiškiai numatyti, kokius veiksmus pataisos įstaigos administracija turėtų atlikti, kad išėjęs iš pataisos įstaigos nuteistasis valstybės ir savivaldybių įstaigose galėtų gauti tikslinę ir savalaikę socialinę pagalbą.

SVĮ 2 str. nustatyta, kad tardymo izoliatorius steigia, reorganizuoja, pertvarko ir likviduoja Vyriausybė. Tačiau minėtame straipsnyje nenumatyta, kad tardymo izoliatoriais gali vykdyti ir pataisos įstaigų funkcijas, nors BVK 62 str. pataisos įstaigoms yra suteikta teisė vykdyti kardomąjį kalinimą.

SVĮ 6, 7 8, 27, 36 str. minimos areštinės, kaip vykdančios arešto bausmę. Tačiau, kaip minėta, šią bausmę iš esmės vykdo pataisos įstaigos.

SVĮ 43 str. nustato, kokias funkcijas vykdo tardymo izoliatoriaus psichologinė tarnyba. Tačiau minėti aspektai, kaip įstaigos vidaus administravimo dalykas, nepriskirtini SVĮ reguliavimo sričiai.

PPVĮ 5 straipsnyje nustatytos šios pataisos pareigūnų pareigybės: direktoriaus, direktoriaus pavaduotojo, valdybos viršininko, skyriaus (tarnybos) viršininko, skyriaus (tarnybos) viršininko pavaduotojo, poskyrio (grupės) viršininko, vyriausiojo specialisto, specialisto, jaunesniojo specialisto.

PPVĮ nenumato, kas turėtų nustatyti KD ir jam pavaldžių įstaigų struktūrą.

Atsižvelgiant į vis daugiau atsirandančių galimybių naudotis informaciniais ištekliais, žinybiniais registrais, prisijungiant prie jų elektroninio ryšio priemonėmis, atitinkamai tikslintos ir pataisos pareigūnų veiklą reglamentuojančių įstatymų nuostatos (PPVĮ, PĮ).

PĮ numatyta, kad probaciją vykdo probacijos tarnybos, nors anksčiau veikusios 5 tarnybos šiuo metu yra reorganizuotos į vieną juridinį asmenį. Taip pat šiame įstatyme tikslintini ir kiti pasikeitę juridinių asmenų pavadinimai (PĮ 6 str.). Kiti pakeitimai atliekami atsižvelgiant į BK ir BVK įstatymų projektuose numatytus pakeitimus, siekiant suderinti minėtų įstatymų nuostatas.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reglamentavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama:

Plėtojant su laisvės atėmimu nesusijusių baudžiamosios atsakomybės formų (bausmių, probacijos, baudžiamojo ir auklėjamojo poveikio priemonių) taikymą asmenims, padariusiems nusikalstamas veikas, optimizuojant baudžiamosios atsakomybės formų vykdymą ir siekiant veiksmingos nuteistojo socialinės rehabilitacijos, o taip pat mažinti nuteistųjų nusikalstamų veikų recidyvą, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 55, 67, 70, 71, 74, 75, 82, 85, 92 ir 243 straipsnių pakeitimo įstatymo projekte (toliau – BK projektas) siūloma numatyti galimybę teismui:

- kartu su bausme taikyti ir baudžiamojo poveikio priemonę – įmoka į nukentėjusių asmenų fondą. Kartu atsižvelgiant į tai, kad baudos bausmė ir minėta baudžiamojo poveikio priemonė yra turtinio pobūdžio poveikio priemonės ir siekiant išvengti atvejų, kai paskirta baudos bausmė būtų net mažesnė nei baudžiamojo poveikio priemonė, atitinkamai siūloma nustatyti, kad kartu su baudos bausme skiriamos įmokos į nukentėjusių asmenų fondą dydis neturėtų būti didesnis, nei baudos dydis (BK projekto 1, 9 ir 11 str.);

- taikyti nuteistajam kelias baudžiamojo poveikio priemones, o nepilnamečiui – auklėjamojo poveikio priemones, kai jie atleidžiami nuo bausmės dėl objektyvių priežasčių, dėl kurių negali atlikti bausmės (BK projekto 2 str.);

– pakeisti nuteistajam, vengiančiam atlikti viešųjų darbų arba baudos bausmę, šias bausmes kita, griežtesne, tačiau neizoliuojančia nuo visuomenės bausmę – laisvės apribojimu (BK projekto 2 ir 3 str.);

– skirti nuteistiesiems laisvės apribojimu intensyvią priežiūrą, papildomų draudimų ir įpareigojimų (draudimą – vartoti psichiką veikiančias medžiagas, įpareigojimą – dalyvauti elgesio pataisos programose), taip pat galimybę teismui keisti baudžiamojo poveikio priemones arba auklėjamojo poveikio priemones, draudimus ir įpareigojimus, skirti papildomų paminėtų priemonių, intensyvią priežiūrą, kad nuteistajam būtų daroma didesnė įtaka keisti savo elgesį teigiama linkme (BK projekto 4 str.);

– taikyti bausmės vykdymo atidėjimą su intensyvia priežiūra nuteistiesiems arešto bausme, o bausmės vykdymo atidėjimą iš dalies – asmeniui, nuteistam laisvės atėmimu daugiau kaip šešeriems metams už dėl neatsargumo padarytus nusikaltimus arba daugiau kaip ketveriems metams už vieną ar kelis apysunkius tyčinius nusikaltimus, arba ne daugiau kaip penkeriems metams už sunkų nusikaltimą, išskyrus sunkų nusikaltimą visuomenės saugumui, žmogaus sveikatai, laisvei, seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, t. y. pavojingiausius nusikaltimus. Kartu numatyti galimybę skirti nuteistiesiems, kuriems bausmės vykdymas atidėtas, intensyvią priežiūrą (BK projekto 13 str.);

– taikyti bausmės vykdymo atidėjimą su intensyvia priežiūra nuteistiesiems arešto bausme nepilnamečiams, o bausmės vykdymo atidėjimą iš dalies – nepilnamečiui, nuteistam daugiau kaip penkeriems metams už vieną ar kelis tyčinius nusikaltimus, išskyrus labai sunkius nusikaltimus ir sunkius nusikaltimus, numatytus šio kodekso XVII, XVIII, XX, XXI, XXXV skyriuose, t. y. pavojingiausius nusikaltimus. Kartu numatyti galimybę skirti nepilnamečiams, kuriems bausmės vykdymas atidėtas, intensyvią priežiūrą (BK projekto 16 str.).

Taip pat siūloma BK 55 str. nustatyti, kad asmeniui, pirmą kartą teisiamam už nusikalstamą veiką, teismas paprastai skirtų su laisvės atėmimu (įskaitant areštą) nesusijusias straipsnio sankcijoje numatytas bausmes, arba šio kodekso nustatyta tvarka arešto ar laisvės atėmimo bausmių vykdymą atidėtų, jei sankcijoje su laisvės atėmimu nesusijusios bausmės nenumatytos.

Plėtojant lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų instituto taikymą Bausmių vykdymo kodekso pakeitimo įstatymo projekte (toliau – BVK projektas) siūloma keisti šio instituto taikymo tvarką nustatant, kad nuteistieji, atlikę didesnę bausmės dalį (3/4) būtų pataisos įstaigos lygtinai paleidžiami ir tęstų bausmės atlikimą laisvėje su intensyvia priežiūra, o taip pat prižiūrimi probacijos tarnybos (BVK projekto 63 str.). Pagal projekto nuostatas šis institutas nebūtų taikomas nuteistiesiems, kurie atlieka bausmę už labai sunkius nusikaltimus, taip pat nuteistiesiems, atliekantiems bausmę už sunkius nusikaltimus, numatytus Baudžiamojo kodekso XVIII, XX, XXI, XXXV skyriuose, nuteistiesiems, kurių nusikalstamo elgesio rizika aukšta ir kurie nedaro pažangos, kad sumažinti savo nusikalstamo elgesio riziką. Siekiant paskatinti nuteistuosius keisti savo elgesį, mažinti nusikalstamo elgesio riziką, atitinkamai siūloma nustatyti, kad nuteistieji, kurių nusikalstamo elgesio rizika žema arba kurie padarė akivaizdžią pažangą mažindami savo nusikalstamo elgesio riziką, galėtų būti lygtinai paleisti iš pataisos įstaigos atlikę šią bausmės dalį: 1) vieną trečdalį paskirtos laisvės atėmimo bausmės – nuteistieji už dėl neatsargumo padarytus nusikaltimus, taip pat nepilnamečiai ir kiti nuteistieji, kuriems paskirta bausmė neviršija ketverių metų laisvės atėmimo; 2) pusę paskirtos laisvės atėmimo bausmės – nuteistieji, kuriems paskirta bausmė viršija ketverius metus laisvės atėmimo, bet neviršija dešimties metų laisvės atėmimo; 3) du trečdalius laisvės atėmimo bausmės – nuteistieji, kuriems paskirta bausmė viršija dešimt metų laisvės atėmimo, bet neviršija dvidešimt penkerių metų laisvės atėmimo. Ar nuteistasis padarė pažangą mažinant nusikalstamo elgesio riziką, vertintų Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisija, o jos sprendimų teisėtumą – teismas.

Atsižvelgiant į BVK nustatytą teisingą ir progresyvų bausmių atlikimo principą, atitinkamai siūloma BVK projekte nustatyti, kad nuteistajam nusižengusiam bausmės atlikimo režimui, atliktinos bausmės dalis didėtų už nusižengimą paskirtos nuobaudos atlikimo terminui ir trims mėnesiams po nuobaudos atlikimo. Tokia nuostata prisidėtų prie teisės pažeidimų pataisos įstaigose prevencijos, o kartu ir užtikrintų, kad lygtinai nebūtų paleidžiami nuteistieji, nesilaikantys bausmės atlikimo režimo.

Skirtingai, nei pagal galiojančias sąlygas, lygtinai paleidžiamiesiems iš pataisos įstaigų nuteistiesiems taikytinas probacijos sąlygas siūloma nustatyti įstatyme (pagal šiuo metu galiojančias teisės aktų nuostatas, lygtinai paleistiesiems pareigas nustato teismas). Lietuvos Respublikos probacijos įstatymo projekte (toliau – PĮ projektas) siūloma įtvirtinti šias pareigas lygtinai paleidžiamiesiems (PĮ projekto 15 str.): 1) dalyvauti elgesio pataisos programose; 2) laikytis dienotvarkės arba būti namuose tam tikru laiku; 3) gydytis priklausomybės ligas, 4) nesilankyti tam tikrose vietose, 5) nevertoti psichiką veikiančių medžiagų, 6) nebendrauti su tam tikrais asmenimis. Tai pareigos, kurios labiausiai orientuotos į kriminogeninių veiksnių, lėmusių asmens nusikalstamą elgesį, šalinimą, o kartu ir laipsnišką asmens parengimą gyvenimui visuomenėje, intensyviai jį prižiūrint ir padedant jam integruotis į visuomenę. Be to, numatoma galimybė šias pareigas pakeisti, kitomis BK nustatytomis baudžiamojo poveikio priemonėmis (nepilnamečiui – auklėjamojo poveikio priemonėmis), BK 75 str. nustatytomis pareigomis, jeigu kitos sąlygos darytų teigiamą įtaką lygtinai paleisto nuteistojo elgesiui ir (ar) padėtų užtikrinti nukentėjusio asmens interesus (PĮ projekto 29 str.).

Pažymėtina ir tai, kad PĮ projekte kartu siūloma nuteistojo parengimą probacijai pradėti dar iki jo paleidimo iš pataisos įstaigos (PĮ projekto 18 str.). Dar nuteistajam atliekant bausmę pataisos įstaigoje, jam būtų sudaromas individualus priežiūros planas, kuriame būtų numatytos jo tęstinės resocializacijos priemonės po lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos. Priežiūra būtų pradėdama tą pačią paleidimo iš pataisos įstaigos dieną, kai šiuo metu pradėdama praėjus 3-7 d. po paleidimo ir dar apie 10 d. – nuo individualaus priežiūros plano sudarymo.

Numačius paminėtas galimybes, tikimasi, kad:

- alternatyvios laisvės atėmimui baudžiamosios atsakomybės formos (bausmės: bauda laisvės apribojimas, bausmės vykdymo atidėjimas) bus taikomos 5-10 proc. dažniau;
- rečiau nuteistieji bus siunčiami atlikti arešto bausmės (iki 50 proc. (1000 asmenų) gali sumažėti per metus į pataisos įstaigas atlikti arešto bausmės atvykstančių asmenų skaičius;
- didės lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų taikymas nuteistiesiems (iki 2 kartų);
- mažės nuteistųjų atliekančių laisvės atėmimo bausmės pataisos įstaigose (iki 15 proc.)
- mažės išlaidos nuteistųjų išlaikymui (maitinimui, aprūpinimui būtiniausiais reikmenimis ir drabužiais, komunalinėms paslaugoms ir pan.) pataisos įstaigose, o lėšų ekonomiją bus galima panaudoti nuteistųjų resocializacijos ir priežiūros visuomenėje veiksmingumui didinti.
- bus efektyvesnė nuteistųjų priežiūra visuomenėje ir jų resocializacija, kas atitinkamai sumažins vengiančių atlikti bausmę pasiuntimo į įkalinimo įstaigas ir jų nusikaltimų recidyvą.

Kiti BK siūlomi pakeitimai:

- 2 str. keičiamoje 46 str. 1 d. siūloma numatyti, kad viešieji darbai skiriami, tik jei asmuo sutinka, kad papildomai teismui nereikėtų spręsti klausimo dėl bausmės pakeitimo, kai jau pateikus vykdyti nuosprendį asmuo atsisako atlikti tokią bausmę. Dėl tų pačių motyvų, o taip pat siekiant suderinti sąvokų vartojimą su Socialinių paslaugų įstatyme vartojamomis sąvokomis siūlomi pakeitimai ir BK 67, 70, 74, 82 ir 85 str., reglamentuojančiuose auklėjamojo ir baudžiamojo poveikio priemonių – nemokamų auklėjamojo pobūdžio darbų ir nemokamų darbų skyrimą;
- kadangi areštą nuteistieji faktiškai atlieka pataisos įstaigoje, atitinkamai 5 str. siūloma patikslinti BK 49 str. 1 d., kurioje nurodyta, kad areštas atliekamas areštinėje. Taip pat minėtu straipsniu siūloma atsisakyti arešto bausmės atlikimo poilsio dienomis, kaip mažu efektyvumu pasižyminčio ir reikalaujančio neproporcingai didelių išlaidų, instituto;
- 6 ir 7 str. pakeitimais siūloma atsisakyti teismui nebūdingos funkcijos – nustatyti, kokioje įstaigoje asmuo atliks bausmę, šį klausimą paliekant reguliuoti specialiaame įstatyme – BVK;
- atsižvelgiant į tai, kad BK 46, 47 ir 48 str. nustatytos bausmių, nesusijusių su laisvės atėmimu keitimo griežtesnėmis bausmėmis taisyklės, atitinkamai siūloma patikslinti BK 243 str. nuostatas, kurioje numatyta papildomai baudžiamoji atsakomybė už vengimą atlikti teismo paskirtą su laisvės atėmimu nesusijusią bausmę (BK projekto 16 str.).

Kiti BVK projekte siūlomi pakeitimai:

- atsižvelgiant į tai, kad nuteistųjų viešaisiais darbais, kurių buvimo vieta nėra žinoma, paiešką vykdo policija, atitinkamai siūloma tikslinti BVK 18 str.

– atsižvelgiant į BK projekto pakeitimus dėl laisvės apribojimo bausmės, atitinkamai siūloma tikslinti BVK 19 str. Be to, atsižvelgiant į tai, kad laisvės apribojimo bausmę vykdanči institucija yra tik probacijos tarnyba (BPK 342 str.), atitinkamai BVK 19 str. siūloma atsisakyti nuostatų, dėl policijos kompetencijos laisvės apribojimo bausmės vykdyme. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad policija ir toliau nuteistojo elgesį turės galimybę kontroliuoti jų veiklą reglamentuojančių įstatymų nustatytais pagrindais, vykdam teisės pažeidimų prevenciją;

– atsižvelgiant į tai, kad arešto bausmę faktiškai vykdo pataisos įstaigos, atitinkamai siūloma atsisakyti BVK 20 str. nuostatos, kad šią bausmę vykdo areštinės ir atitinkamai patikslinti BVK 21 str. (BVK projekto 3 ir 4 str.);

– atsižvelgiant į BVK 25 str. turinį, kuriame aptariamos ne tik baudos bausmės vengimo vykdyti pasekmės, atitinkamai siūloma tikslinti šio straipsnio pavadinimą (BVK projekto 5 str.). Kartu minėto straipsnio nuostatos suderinamos su BK projekto nuostatomis, kuriose siūloma baudą keisti į laisvės apribojimo bausmę, jei nuteistasis vengia savo noru sumokėti baudą ir nėra galimybių ją išieškoti;

– atsižvelgiant į tai, kad nuosprendžio pateikimą vykdyti nustato BPK 342, atitinkamai siūloma patikslinti BVK 39 str. 1 d.. (BVK projekto 6 str.);

– atsižvelgiant į tai, kad tiek BPK 342 str., tiek BVK 18 str.; aiškiai įvardintos bausmę vykdančios institucijos, atitinkamai siūloma tikslinti BVK 39, 42, 44, 46, 47, 178 str. (BVK projekto 6, 7, 9, 10, 12, 72 str.);

– atsižvelgiant į viešųjų darbų ir laisvės apribojimo vykdymo specifiką ir būtiną nuteistųjų, o taip pat darbdavių, pas kuriuos nuteistieji atlieka viešuosius ar nemokamus darbus kontrolę, probacijos tarnybų tvarkomus asmens duomenis, taip pat BK projekte siūlomus pakeitimus atitinkamai siūloma tikslinti BVK 43, 44, 47 ir 48 str. ir BVK papildyti 46¹ str. (BVK projekto 8–13 str.);

– atsižvelgiant į trumpą arešto bausmės vykdymo laiką ir siekiant racionaliau naudoti lėšas, skirtas šiai bausmei vykdyti, o taip pat didinti šios bausmės poveikį nuteistiesiems, BVK projekto 14–22 str. siūloma pakeisti arešto bausmės atlikimo sąlygas ir nustatyti, kad:

1) nuteistieji areštu, jei jiems nebuvo paskirtas suėmimas, patys atvyktų į pataisos įstaigą atlikti arešto bausmės;

2) nuteistųjų areštu privaloma izoliacija vienu nuo kitų būtų taikoma tik išskirtiniais atvejais, atsižvelgiant į jų lytį, amžių ir galimas ligas;

3) vykdam šią bausmę būtų taikoma dinaminė priežiūra, kurios metu būtų vykdomos resocializacijos, socialinės pagalbos suimtiesiems ir jų elgesio kontrolės priemonės, atsisakant paskatinimo ir nuobaudų taikymo, kaip pridėtinės vertės neturinčių priemonių;

4) nuteistiesiems areštu būtų leidžiama turėti minimalų kiekį ir tik reikalingiausių nuosavų daiktų ir reikmenų, kas supaprastintų šių nuteistųjų priežiūrą;

5) nuteistieji areštu galėtų naudotis tik tomis teisėmis, kurių vėlesnis įgyvendinimas (po bausmės atlikimo) nebūtų įmanomas arba komplikuoatas (pvz., teisė sudaryti civilinius sandorius, gauti teisinę pagalbą, atlikti religines apeigas, palaikyti ryšius su savo valstybių atstovais, kreiptis į valstybės ir savivaldybių institucijų pareigūnus ir tarnautojus);

– siekiant užtikrinti racionalesnį turto ir lėšų, skirtų bausmių vykdymui, panaudojimą, BVK 62 str. siūloma numatyti, kad pataisos įstaiga gali vykdyti ne tik kelias, bet ir visų pataisos įstaigų rūšių funkcijas (BVK projekto 65 str.). Atitinkamai tikslinami ir kt. BVK straipsniai (BVK projekto 30–35, 46–50, 54, 55 str.);

– atsižvelgiant į tai, kad KD yra atsakingas už naujų pataisos įstaigų statybą, pataisos įstaigų veiklos priežiūrą, atitinkamai siūloma jam pavesti nustatyti didžiausią pataisos įstaigose leidžiamų laikyti nuteistųjų skaičių (BVK projekto 25 str.);

– BVK projekto 26, 38, 44, 60 ir 61 str. siūloma nustatyti aiškius kriterijus, pagal kuriuos nuteistieji būtų perkeltami į pusiaukelės namus arba jiems leidžiama išvykti iš pataisos įstaigos. Išleidžiant nuteistuosius bus privalu atsižvelgti į jų nusikalstamo elgesio riziką, kuri yra vertinama pagal Kalėjimų departamento aprobuotą nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo metodiką Oasys.

Atsižvelgiant į šiuos pakeitimus, tikimasi, kad sprendimai dėl nuteistųjų teisinės padėties švelninimo arba griežtinimo bus objektyvesni;

- BVK projekto 28, 36 ir 39 siūloma nustatyti, kokiose patalpose ir už kokius nusikaltimus turėtų atlikti bausmę nuteistieji. Mažiausiai visuomenei pavojingus nusikaltimus – neatsargius, o taip pat tyčinius nusikaltimus padariusius, už kuriuos paskirta bausmė neviršija 1 m. laisvės atėmimo, tikslina būtų laikyti atviroje kolonijoje, kalėjimuose – už labai sunkius nusikaltimus nuteistus asmenis, t. y. nuteistuosius, keliančius didžiausią pavojų visuomenei, o kitus nuteistuosius – patalpos namuose. Tai leis ne tik racionaliau panaudoti išteklius nuteistųjų priežiūrai, bet ir kryptingiau vykdyti nuteistųjų resocializaciją, ją orientuojant į visuomenei pavojingesnę nuteistųjų grupę;

- BVK projekto 29, 37, 41 ir 42 str. siūloma nustatyti griežtesnes nuteistųjų laikymo drausmės grupėje sąlygas (numatant galimybę įsigyti tik higienos reikmenų ir kanceliarinių priekų), kadangi šiuo metu nustatytų laikymo drausmės grupės sąlygomis prevencinė reikšmė yra sumenkusi – per pastaruosius kelis metus patalpos įstaigų drausmės grupėje laikomų asmenų skaičius padidėjo apie 30 proc. (nuo 371 – 2016 m. sausio 1 d. iki 485 – 2018 m. sausio 1 d.). Kartu siūloma atsisakyti prievolės nuteistuosius privalomai rakinti gyvenamosiose patalpose, kad būtų galimybės racionaliau panaudoti patalpos įstaigų patalpas ir kitiems nuteistiesiems laikyti;

- nuteistųjų socialinių ryšių palaikymui siūloma numatyti papildomas priemones: kalėjime drausmės grupėje bausmę atliekantiems – siūloma numatyti teisę į trumpalaikį pasimatymą (BVK projekto 37 str.), atviroje kolonijoje bausmę atliekantiems – turėti telefoną, galimybę išvykti ir aplankyti artimuosius giminaičius, likus 3 mėn. iki laisvės atėmimo bausmės pabaigos, bausmę baigti atlikti namuose (BVK projekto 40 str.), taikant elektroninį stebėjimą;

- siekiant didinti nuteistųjų užimtumą, siūloma nustatyti galimybę nuteistiesiems, atliekantiems bausmę atviroje kolonijoje, nenutraukti darbinių santykių su darbovieta, kurioje jis dirbo iki bausmės atlikimo pradžios (BVK projekto 40 str.);

- siekiant sudaryti geresnes sąlygas nuteistiesiems gauti teisinę pagalbą, BVK projekto 43 str. siūloma nustatyti, kad nuteistieji su advokatais galėtų bendrauti ne tik jų lankymosi patalpos įstaigoje metu, bet ir telefonu;

- siekiant eliminuoti prielaidas nuteistąjį už tuos pačius neteisėtus veiksmus bausti du kartus (pagal BVK ir ANK), BVK projekto 46 str. siūloma patikslinti atitinkamas pareigas ir draudimus nuteistiesiems;

- suderinant su Lietuvos Respublikos darbo kodekso nuostatomis dėl kasmetinių atostogų suteikimo, atitinkamai BVK projekto 47 str. siūloma nustatyti, kad nuteistiesiems vietoj šiuo metu suteikiamų 14 kalendorinių dienų atostogų būtų suteikiamos 10 darbo dienų atostogos;

- BVK projekto 50 ir 51 str. siūloma nustatyti aiškias KD, patalpos įstaigų, valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, organizacijų, asociacijų, religinių bendruomenių ir bendrijų, kitų juridinių asmenų ar jų padalinių ir savanorių veiklos atsakomybės ribas organizuojant ir vykdant nuteistųjų socialinės reabilitacijos priemones. Pagal siūlomas nuostatas KD, kaip metodinio vadovavimo patalpos įstaigoms centras, bus atsakingas už socialinės reabilitacijos organizavimą, patalpos įstaigos – už socialinės reabilitacijos tinkamą ir efektyvų vykdymą, į socialinės reabilitacijos procesą įtraukti fiziniai ir juridiniai asmenys galės vykdyti tokias socialinės reabilitacijos priemones, kaip pagalba nuteistiesiems sprendžiant asmenines ir socialines problemas, psichologinė pagalba, individuali ar grupinė psichologinė terapija, socialinių įgūdžių lavinimo ir pozityvais užimtumo priemonės, elgesio patalpos programos. Be to, siekdamas efektyvios resocializacijos, patalpos įstaigos turės aktyviai veikti ir kviešti nevyriausybines organizacijas, religines bendruomenes ir bendrijas, jų narius, kitus fizinius ir juridinius asmenis dalyvauti socialinės reabilitacijos vykdyme. Kartu minėtuose straipsniuose numatoma galimybė nevyriausybiniams organizacijoms, savanoriams kompensuoti su jų savanoriška veikla nuteistųjų socialinės reabilitacijos srityje susijusias išlaidas, kas, tikimasi prisidės prie šių asmenų įtraukimo į nuteistųjų socialinės reabilitacijos procesą;

- atsižvelgiant į nustatomus kriterijus dėl nuteistųjų perkėlimo iš vienos patalpos įstaigos į kitą, atitinkamai siūloma patikslinti ir BVK 137¹ str. (BVK projekto 52 str.), numatant, kad nuteistojo perkėlimas į atvirą koloniją būtų planuojamas vykdant jo socialinę reabilitaciją;

– BVK projekto 53 str. siūloma pripažinti netekusiu galios BVK 138 str., kuriame buvo reglamentuotos pataisos įstaigos administracijos padalinio – psichologinės tarnybos funkcijos, kadangi šiuos aspektus nustato pataisos įstaigos vadovas, tvirtindamas administracijos padalinių nuostatus, darbuotojų pareigybių aprašymus. Be to pažymėtina, kad su psichologine pagalba susijusios priemonės yra nustatytos BVK 137 str.;

– BVK projekto 54 ir 55 str. siūloma pakeisti nuteistųjų skatinimo pagrindus ir tvarką, nustatant, kad skatinimo priemonės gali būti taikomos už pažangą mažinant nusikalstamo elgesio riziką, o atsižvelgiant į tai, kad daliai nuteistųjų tokia riziką mažinti būtų neįmanoma dėl jų nulėmusių dinaminį veiksnį (pvz., nusikaltimų recidyvas), palikti galimybę skatinti už nepriekaištingą elgesį. Nusikalstamo elgesio riziką ir jos mažėjimą galima įvertinti taikant atitinkamas nusikalstamo elgesio rizikos metodikas, tad skatinimo priemonės, tikimasi, bus skiriamos objektyviau. Taip pat minėtu BVK projekto straipsniu siūloma atsisakyti kaip skatinimo priemonę taikyti nuteistųjų perkėlimą į švelnesnio režimo pataisos įstaigas, kadangi, kaip minėta, tokiam perkėlimui nustatomi atitinkami kriterijai (BVK projekto 26 ir 38 str.);

– atsižvelgiant į galimą nuteistųjų perkėlimo į kamerų tipo patalpas ilgam laikui (iki 6 mėn.), neigiamą poveikį nuteistajam dėl maksimaliai suvaržomų teisių palaikyti socialinius ryšius, BVK projekto 57 str. siūloma mažinti tokio perkėlimo terminą, o už vienetinius bausmės atlikimo režimo reikalavimo pažeidimus apskritai tokios nuobaudos taikymo atsisakyti, pakeičiant ją kita nuobauda – teisės be sargybos išvykti už pataisos įstaigos teritorijos ribų panaikinimu;

– siekiant racionaliau naudoti pataisos įstaigų patalpas, siūloma BVK 145 ir 165 str. atsisakyti nuostatų dėl nuteistųjų laikymo kamerų tipo patalpose ir kameroje po 1-2 asmenims (BVK projekto 58 ir 68 str.);

– atsižvelgiant į BVK projekto 63 str. keičiamas lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų taikymo sąlygas, BVK projekto 59 str. siūloma atsisakyti specialaus lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų taikymo reglamentavimo nėsčioms moterims ir vaikų iki trejų metų turinčioms motinoms. Be to pažymėtina, kad siūloma panaikinti nuostata praktikoje nebuvo taikoma, o nėsčioms moterims ir vaikų iki trejų metų turinčioms motinoms BVK sudarytos palankesnės sąlygos atlikti laisvės atėmimo bausmę (BVK 151 ir 153 str.);

– siekiant efektyvesnės pataisos įstaigose bausmę atliekančių nuteistųjų elgesio kontrolės, BVK projekto 62 str. siūloma nustatyti galimybę pataisos įstaigoms naudoti elektroninio stebėjimo priemones kontroliuojant nuteistųjų, išvykusių už pataisos įstaigos teritorijos ribų, elgesį;

– atsižvelgiant į BK projekte numatytą bausmės vykdymo atidėjimo taikymo iš dalies institutą, atitinkamai BVK projekto 67 str. siūloma papildyti BVK nuostatomis dėl iš dalies atidėtos bausmės vykdymo panaikinimo. Iš dalies atidėtą bausmės vykdymą siūloma panaikinti, kai laisvės atėmimo bausmės atlikimo metu padidėja nuteistojo nusikalstamo elgesio rizika ir yra pakankamas pagrindas manyti, kad bausmės tikslai nebus pasiekti vykdant bausmės vykdymo atidėjimą. Sprendimą dėl bausmės vykdymo atidėjimo panaikinimo priimtų teismas, atsižvelgdamas į pataisos įstaigos teikimą. Atitinkamai BVK projekto 67 str. siūloma nustatyti, kokia informacija turi būti pateikta teismui, t. y. duomenys apie nuteistajam nustatytą nusikalstamo elgesio riziką ir šios rizikos pokyčius bausmės atlikimo metu, priežastis, dėl kurios nusikalstamo elgesio rizika padidėjo bausmės atlikimo metu, individualiame socialinės reabilitacijos plane numatytų priemonių vykdymą, nuteistojo elgesį bausmės atlikimo metu, taip pat duomenis apie nusikaltimu padarytos žalos atlyginimą;

– siekiant efektyvesnės ir tikslinės socialinės pagalbos teikimo nuteistiesiems, paleidžiamiesiems iš pataisos įstaigų, ypačiai nuteistiesiems, atlikusiems visą laisvės atėmimo bausmę, BVK projekto 74 str. siūloma nustatyti, kad tais atvejais, kai paleidžiamas iš pataisos įstaigos asmuo, kuriam reikalinga socialinė paslauga, pataisos įstaigos turi bendradarbiauti su savivaldybe, kurioje paleidžiamas asmuo planuoja gyventi, nevyriausybinėmis organizacijomis ir savanoriais. Šiam tikslui įgyvendinti pataisos įstaiga teiktų savivaldybei, kurios teritorijoje asmuo planuoja gyventi išėjęs iš pataisos įstaigos, kitoms valstybės ar savivaldybės įstaigoms ir organizacijoms, informaciją apie asmens, kurį planuojama paleisti iš pataisos įstaigos, nusikalstamo elgesio riziką ir jam nustatytus dinaminis kriminogeninius veiksnis, vykdytas socialinės reabilitacijos priemones ir

jų tęstinumo poreikį, nuteistajam reikalingą socialinę pagalbą ir sveikatos priežiūros paslaugas, taip pat kitą reikalingą pagalbą;

– kitais BVK projekto straipsniais suderinamos BVK nuostatos su BVK projekte siūlomais pakeitimais.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 309, 339, 342, 353, 354, 357, 358, 360, 361, 362 ir 364 straipsnių pakeitimo įstatymo projektu, PĮ projektu ir Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymo Nr. I-1175 2, 6, 7, 8, 12, 17, 20, 22, 27, 30, 32, 36, 40 straipsnių pakeitimo ir 43 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projektu (toliau – SVĮ projektas) suderinamos BPK, PĮ ir SVĮ nuostatos su BK ir BVK projektų nuostatomis.

Kartu minėtuose projektuose:

– atsižvelgiant į tai, kad 5 probacijos tarnybos reorganizuotos į vieną juridinį asmenį, patikslinamos atitinkamos PĮ nuostatos. Vaiko teisių tarnybos taip pat buvo pertvarkytos, todėl PĮ projekto 6 str. 7 d. taip pat tikslinama;

– atsižvelgiant į vis daugiau atsirandančių galimybių naudotis informaciniais ištekliais, žinybiniais registrais, prisijungiant prie jų elektroninio ryšio priemonėmis, atitinkamai siūloma patikslinti PĮ nuostatas (PĮ projekto 6 str. 2 d., 17 str. 1 d. 3 p.) ir PPVĮ 10 str. nuostatas, nustatant, kad pataisos pareigūnai turi teisę neatlygintai gauti duomenis ne tik iš įvairių institucijų ir įstaigų, bet ir valstybės informacinių išteklių, žinybinių registrų. Papildomai PPVĮ siūloma užpildyti įstatymų spragą ir nustatyti teisinius santykius, susijusius su KD ir jam pavaldžių įstaigų struktūros tvirtinimu;

– SVĮ projekto 1 str. keičiamame SVĮ 2 str. siūloma nustatyti, kad tardymo izoliatoriai taip pat gali vykdyti ir pataisos įstaigų funkcijas, kas užtikrintų racionalesnę tardymo izoliatorių išteklių naudojimą;

– siekiant eliminuoti prielaidas suimtajį už tuos pačius neteisėtus veiksmus bausti du kartus (pagal SVĮ ir ANK), SVĮ projekto 11 str. siūloma patikslinti atitinkamas pareigas ir draudimus suimtiesiems;

– Pataisos pareigūnų veiklos įstatymo Nr. XIII-1387 4 ir 10 straipsnių pakeitimo ir 5 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projektu siūloma PPVĮ 5 straipsnį, kuriame nustatytas pataisos pareigūnų pareigybių sąrašas, pripažinti netekusiu galios, kadangi toks pareigybių sąrašas yra nustatytas Vidaus tarnybos statute.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant įstatymo projektą toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimtų įstatymų pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta:

Galima visuomenės, ypač asmenų, nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų, neigiama reakcija dėl plečiamų galimybių taikyti su laisvės atėmimu nesusijusias baudžiamosios atsakomybės formas, plečiamo lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų instituto taikymo galimybių. Todėl projektuose numatytas kompleksas priemonių, kuriomis siekiama užtikrinti tiek visuomenės apsaugą nuo galimų naujų nuteistųjų teisės pažeidimų, tiek nukentėjusių asmenų apsaugą ir žalos jiems atlyginimą: pvz., numatyta, kad nuteistieji, kuriems bausmės vykdymas atidedamas, neišvengtų visos laisvės atėmimo bausmės – t. y. dalį bausmės turės atlikti nedelsiant, o dėl likusios bausmės dalies tolesnio atlikimo būtų sprendžiama tik įvertinus jo elgesį bausmės atlikimo metu. Taip pat numatytas kompleksas priemonių veiksmingesnei nuteistųjų resocializacijai (pvz., elgesio pataisos programų vykdymas) ir elgesio kontrolei (pvz., nuteistųjų intensyvi priežiūra).

6. Kokią įtaką priimti įstatymai turės kriminogeninei situacijai, korupcijai:

Numatoma, kad įstatymų projektai turės teigiamos įtakos kriminogeninei situacijai, nes sudarys sąlygas individualizuoti baudžiamosios atsakomybę nusikalstamas veikas padariusiems asmenims, užtikrinti veiksmingesnę nuteistųjų resocializaciją, kas prisidės prie nusikalstamų veikų prevencijos.

7. Kaip įstatymų įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai:

Projektai nesusiję su verslo sąlygomis ir jų plėtra.

8. Įstatymų inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios:

Projektai teikiami kompleksiskai, todėl papildomų įstatymų priimti ar pakeisti nereikės.

9. Ar įstatymų projektai parengti laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka:

Projektai parengti laikantis Valstybinės kalbos, Įstatymų ir kitų teisės norminių aktų rengimo tvarkos įstatymų reikalavimų ir atitinka bendrines lietuvių kalbos normas.

10. Ar įstatymų projektai atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas bei Europos Sąjungos dokumentus:

Projektai atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus.

11. Jeigu įstatymams įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, – kas ir kada juos turėtų priimti:

Priėmus projektus Lietuvos Respublikos Vyriausybė, Lietuvos Respublikos teisingumo ministras, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministras ir KD direktorius iki atitinkamų projektų nuostatų įsigaliojimo turėtų pakeisti šiuo metu galiojančius teisės aktus, susijusius su projektuose keičiamomis nuostatomis, o taip pat pagal kompetenciją priimti naujus teisės aktus.

12. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymui įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais):

Pažymėtina, kad įgyvendinus projektuos nustatytas priemones, tikimasi kad padažnėtų alternatyvių laisvės atėmimui baudžiamosios atsakomybės formų, bausmių bausmės vykdymo atidėjimo ir lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos taikymas, kas lems nuteistųjų skaičiaus pataisos įstaigose mažėjimą. Vien arešto bausmė nuteistų asmenų skaičiaus sumažėjimo pataisos įstaigose tikimasi iki 50 proc. (apie 150 nuteistųjų), o terminuota laisvės atėmimo bausmė nuteistų asmenų – iki 15 proc. (iki 700 asmenų). Per vieną dieną vieno nuteistojo pataisos įstaigoje mitybai, medikamentams, aprangai ir patalynėi, komunalinėms paslaugoms, spaudiniams, kitoms prekėms yra išleidžiama apie 4,6 euro, o per metus – apie 1680 eurų. Pataisos įstaigose sumažėjus nuteistųjų iki 850, atitinkamai per vienerius metus būtų sutaupoma apie 1428 tūkst. eurų, o per trejus metus – apie 4284 tūkst. eurų.

Taip pat pagal projektus dalis nuteistųjų bus perkelti iš pataisos namų į atvirą koloniją ir pusiaukelės namus. Atviroje kolonijoje ir pusiaukelės namuose bausmę atliekantys nuteistieji savarankiškai rūpinasi maistu, drabužiais ir avalyne, medicinos pasaugos jiems teikiamos visuomenės asmens sveikatos priežiūros įstaigose. Paminėtoms reikmėms pataisos namuose per vieną dieną išleidžiama 2,65 euro vienam nuteistajam. 100 proc. užpildžius pusiaukelės namuose ir atviroje kolonijoje laisvas vietas, per vienerius metus gali būti sutaupoma iki 120,9 tūkst. eurų, o per trejus metus – iki 362,7 tūkst. eurų.

Lėšų ekonomija būtų naudojama:

1. Priemonių intensyviai priežiūrai vykdyti įsigijimui. Preliminariai numatoma, kad asmenų, kuriems vienu metu bus taikomas elektroninis stebėjimas, skaičius per kelerius metus gali išaugti iki 3100. Kalėjimų departamentas turi įrangą, su kuria gali intensyviai priežiūrą vykdyti 125 asmenis (šiuo metu intensyvi priežiūra vykdoma 70 asmenų). Šiais metais yra numatoma papildomai įsigyti 200 vnt. elektroninių stebėjimo prietaisų, o 2014–2021 m. Norvegijos finansinio mechanizmo paramos lėšomis yra planuojama įsigyti papildomai apie 300–500 elektroninių stebėjimo prietaisų.

Papildomai dar reikia įsigyti apie 2475–2675 vnt. elektroninių stebėjimo prietaisų. Šie prietaisai būtų įsigijami palaipsniui, priklausomai nuo asmenų, kuriems būtų skiriamas elektroninis stebėjimas, skaičiaus didėjimo.

2. Papildomų pareigybių, skirtų nuteistųjų probacijai vykdyti, steigimui ir Lietuvos probacijos tarnybos materialiniam aprūpinimui. Tikėtina, kad Lietuvos probacijos tarnybos prižiūrimų asmenų skaičiaus po įstatymų projektų paketo įsigaliojimo didės palaipsniui iki 1300. Todėl papildomai gali reikėti įsteigti iki 40 etatų (statutinių valstybės tarnautojų) ir papildomai per vienerius metus jų išlaikymui skirti 875,2 tūkst. eurų, o per 3 trejus metus – apie 2625,6 tūkst. eurų. Taip pat reikės ir papildomai probacijos tarnybą aprūpinti transporto priemonėmis (apie 16 vnt.). Tam vieneriems metams papildomai gali reikėti iki 76,8 tūkst. eurų, o 3 trejiems metams – iki 230,4 tūkst. eurų.

3. Terminuotos laisvės atėmimo bausmės vykdymo optimizavimui, t. y. darbuotojų, vykdančių nuteistųjų dinaminę priežiūrą, socialinių darbuotojų ir psichologų pareigybių skaičiui didinti, pataisos įstaigų pritaikymui vykdyti atvirosios kolonijos funkcijas, nuteistųjų užimtumo priemonių organizavimui ir kt.

13. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados

Įstatymų projektai derinti su suinteresuotomis institucijomis. Lietuvos tesiės institutas išsakė abejones dėl nuteistųjų intensyvios priežiūros (elektroninio monitoringo), kurios metu naudojamos asmenų elektroninio stebėjimo priemonės, plėtojimo tikslingumo ir proporcingumo jų teisių atžvilgiu. Vertinant pateiktus šiuos pastebėjimus, pažymėtina, kad nuteistojo įkalinimas *per se* yra kur kas labiau ribojantis asmenų teises, nei intensyvi priežiūra. Ši priemonė pagal projektus siūloma plėtoti kaip alternatyvą asmens įkalinimui, nuteistųjų priežiūrai visuomenėje optimizavimui, nuteistųjų naujų nusikaltimų prevencijai. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad ši priemonė taikoma vis didesniame skaičiuje Europos valstybių: Austrijoje, Anglijoje, Belgijoje, Danijoje, Estijoje, Graikijoje, Prancūzijoje, Suomijoje, Latvijoje, Lenkijoje, Liuksemburge, Olandijoje, Norvegijoje, Portugalijoje, Ispanijoje, Švedijoje, Šveicarijoje⁷. Valstybės, pradėjusios taikyti elektroninį monitoringą, jo taikymo mastus tik plečia, o tai laikytina vienu iš rodiklių, rodančių, kad ši priemonė pasiteisina. Užsienio valstybės šią priemonę plėtoja atsižvelgdamos į atliktus tyrimus, kurių metu nustatyta, kad taikant elektroninį stebėjimą nuo 85 iki 95 proc. nuteistųjų sėkmingai baigia elektroninio stebėjimo programą⁸. Lietuvoje nuo 2012 m. pradėjus taikyti lygtinai paleistiems iš pataisos įstaigos nuteistiesiems tokias priemones, taip pat yra stebimi teigiami rezultatai – sumažėjo nuteistųjų vengiančių laikytis lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos sąlygų ir nuteisiamų už naujas nusikalstamas veikas (2011 m. tokių nuteistųjų buvo apie 16 proc., o 2017 m. – 10,7 proc.). Atsižvelgiant į tokius aukštus teigiamus elektroninio monitoringo taikymo rezultatus, galima būtų tikėtis, kad plėtojant tokios priemonės vykdymą Lietuvoje ir kitų baudžiamosios atsakomybės formų (laisvės apribojimo bausmės, bausmės vykdymo atidėjimo) vykdymo efektyvumas didės.

14. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiam projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis: baudžiamasis kodeksas, baudžiamoji atsakomybė, baudžiamoji teisė, lygtinis paleidimas, nusikalstama veikla, teisės kodeksas, kalinimo įstaigos administracija, kalinimo įstaigos darbuotojai.

15. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai:

Nėra.

⁷ SPACE II (Annual Penal Statistics of the Council Of Europe), 2016.

http://wp.unil.ch/space/files/2018/03/SPACE_II_report_2016_Final_100320.pdf

⁸ Elektroninis monitoringas bausmių sistemoje: tarptautinė patirtis ir perspektyvos Lietuvoje, 2009 m., 10 psl.

<http://www.tm.lt/dok/LAVP/elMonitoringas/Analiz%C4%97-elektroninis-monitoringas.pdf>

2019 01 07